

Elvyda Lazauskaitė

**PROFESOREI
PRANEI DUNDULIENEI – 100**

Etnologijos profesorė Pranė Dundulienė (1910–1991) visą savo gyvenimą paskyrė etnografijai ir dirbdama tyrinėjo tradicinę kultūrą, rengė etnografus, organizavo etnografines ekspedicijas. Pranė Stukėnaitė gimė 1910 metų vasario 12 dieną Švenčionių apskrities Pilypų kaime, valstiečio šeimoje. Didelio atkaklumo vedina ji siekė mokslo Švenčionyse ir Vytauto Didžiojo lietuvių gimnazijoje Vilniuje. 1935 metais Vilniaus Stepono Batoro universiteto Gamtos fakultete pradėjo studijuoti geografiją, vėliau studijas tęsė Humanitarinių mokslų fakultete studijuodama etnologiją. 1939 metais už darbą „Marcinkonių apylinkės etnografinė medžiaga“ gavo magistro laipsnį. 1938–1940 m. dirbo Lietuvių mokslo draugijoje. 1941 metais buvo pakviesta į naujai įsteigtą LTSR Mokslų Akademijos Etnologijos institutą (vėliau – Lietuvos istorijos institutas) ir dirbo jame mokslo darbuotoja iki 1950 metų.

Nuo 1944 metų Pranė Dundulienė buvo ir Vilniaus universiteto dėstytoja. Istorijos ir filologijos fakulteto Etnografijos katedroje ji dirbo vyriausiąja dėstytoja (iki 1956), einančia docentės pareigas (1956–1959), docente (1959–1970), einančia profesorės pareigas (1970–1971), profesore (nuo 1971). Istorijos ir etnografijos specialybės studentams skaitė pagrindinius etnografijos kursus: Lietuvos etnografiją, Rytų slavų etnografiją, Pabaltijo etnografiją, Etnografijos šaltinių mokslą, įvairius specialybės kursus. Svarus Profesorės indėlis rengiant etnologus, juos padrašinant, paraginant, skatinant tradicinėje kultūroje ieškoti liaudies išminties ir remtis ja gyvenime. Jos paskaitos, praturtintos atsiminimais, vaikystės metais girdėtais šmaikščiais posakiais ir papročiais, atspindinčios jos pasididžiavimą tėvyne ir tautos kultūra, ne vienam studentui įžiebė meilę lietuvių etnografijai, susidomėjimą ir norą dirbti šios srities mokslinį darbą. Etnografinės medžiagos rinkimas buvo vienas svarbiausių etnografinių tyrinėjimų srityje. Pačios Profesorės sukurtas jos nuo 1949 metų organizuotų ekspedicijų metodika (ekspedicijos dalyvių istorikų, dailininkų ir fotografų sutelkimas, anketų etnografinėms žinioms rinkti parengimas, atskirų etnografinių objektų piešimas, fotografavimas, eksponatų matavimas, metrikos užrašymas) lėmė visapusišką vietovės etnografinį ištyrimą. Kad surinkta medžiaga taptų etnografijos mokslo šaltiniu, ją tvarkant laikytasi bendrųjų aprašomosios ir ikonografinės medžiagos tvarkymo, eksponatų metrikavimo taisyklių. Ekspedicijos buvo ne tik studentų etnografinės praktikos bazė, jos išugdė ne vieną kultūrinio palikimo tyrinėtoją. Jai vadovaujant, apginta per šimtą diplominių

Robertas Jurgaitis

PROFESORIUI LIBERTUI KLIMKAI – 70

2010 m. rugsėjo 18 d. sukako 70 metų Lietuvos etnologui ir mokslo istorikui Vilniaus pedagoginio universiteto Istorijos fakulteto Baltų proistorės katedros profesoriumi Libertui Klimkai.

1958 m. įstojęs į Vilniaus universiteto Fizikos ir matematikos fakultetą, 1963 m. jį baigė su pagyrimu. 1962–1964 m. dirbo Mokslų akademijos Fizikos ir matematikos institute, o 1964 m. L. Klimka

darbų, parašyta keliolika disertacijų. Ji skaitė pranešimus respublikinėse ir sąjunginėse mokslinėse konferencijose. Nepaisydama tikrai didelio pedagoginio krūvio, profesorė sugebėjo intensyviai dirbti mokslinį darbą. Jos tyrinėjimų sritis – žemdirbystė ir jos įrankiai, agrarinių papročių raida, dvasinė kultūra, senovės lietuvių religija ir mitologija, liaudies meno simbolika. Taikydama lyginamąjį ir etnopsichologinį metodus penkiolikoje knygų, daugiau kaip penkiuose šimtuose straipsnių nagrinėjo lietuvių žemdirbystės, papročių, religijos ir mitologijos klausimus. Tyrinėjimus apibendrinodama „Lietuvių etnografija“ (1982 m.) ir „Lietuvių etnologija“. Ji buvo „Pabaltijo istorijos etnografijos atlaso“ bendraautorė, laikraščiuose ir žurnaluose parašė šimtus populiarių straipsnių, kurių aktualumas einant metams tik didėja ir savo prasmės nepraranda.

SURVEYS / MEMORY

Elvyda Lazauskaitė

PROFESSOR PRANĖ DUNDULIENĖ – 100

Summary

Ethnology professor Pranė Dundulienė (1910–1991) devoted all her life to ethnography, investigated traditional culture, prepared ethnographers, and organized ethnographic expeditions. This year we commemorated her 100th birth anniversary.

Pranė Stukėnaitė was born in the Village of Pilypai (Švenčionys district) on February 12, 1910. Her parents were peasants. At first she studied in Švenčionys, then in Vytautas Magnus Lithuanian School in Vilnius. In 1935 she started her studies of geography at Vilnius Steponas Batoras University, Natural Science Faculty. Later she continued her studies at the Faculty of Humanities. In 1939 she became Master of Arts having written a work “Ethnographic material of Marcinkonys countryside district”. In 1938–1940 she worked for Lithuanian Science Society. In 1941 she was invited to a new established Ethnology Institute (later renamed Lithuanian History Institute) at the Lithuanian Academy of Sciences and worked there as a research worker till 1950.

Since 1944 Pranė Dundulienė was also a lecturer of Vilnius University. Under her guidance there were defended more than one hundred diploma works and about twenty dissertations. She read papers in the republican and Soviet Union scientific conferences. Employing comparative and ethno-psychological methods in fifteen books and more than five hundred articles she investigated Lithuanian agriculture, customs, religion and mythology. Her investigations were generalized in the works “Lietuvos etnografija” (Lithuanian Ethnography; 1982) and “Lietuvių etnologija” (Lithuanian Ethnology). Pranė Dundulienė was the co-author of the book “Pabaltijo istorijos etnografijos atlasas” (Ethnographic Atlas of the History of Baltic States) and wrote hundreds of popular articles for newspapers and magazines.

Lietuvos nacionalinis muziejus
Arsenal g. 1, LT-01143 Vilnius

Gauta 2010 10 05
Atiduota spausdinti 2010 11 15

tapo akademiko J. Požėlos aspirantu Puslaidininkių fizikos institute. 1972 m. sausio 25 d. Vilniaus universitete L. Klimka apgynė mokslų kandidato disertaciją (1992 m. nostrifikuota gamtos mokslų daktaro laipsniui), vėliau dirbo Puslaidininkių fizikos institute (iki 1975 m.), Gedimino technikos universitete (iki 1992 m.). 1992 m. buvo išrinktas Vilniaus pedagoginio universiteto Istorijos fakulteto Baltų proistorės katedros docentu ir nuo fizikos pasuko mokslo istorijos ir etnologijos tyrimų link. Šis posūkis, matyt, neatsitiktinai sutapo su itin svarbiu Lietuvos istorijos laikotarpiu – Atgimimo sąjūdžio banga ir nepriklausomybės atkūrimu, kuris paskatino vienuomenės susidomėjimą tautos praeitimi, etnine kultūra.

Vien per pastarąjį dešimtmetį profesoriaus bibliografiją sudaro per 500 pozicijų, o per visą kūrybinės veiklos laikotarpį – daugiau kaip tūkstantis pozicijų, tyrimai, plėtojami etnologijos, etnokosmologijos, tikslųjų, taikomųjų mokslų ir technikos istorijos srityse. Profesoriaus paskelbtos reikšmingos monografijos ir studijos „Lietuvos pajūrio žemės viduramžiais (1989, bendraautoris V. Žulkus)“, „Tikslieji mokslai Lietuvoje (1994)“, „Fizikos ir taikomųjų mokslų pradžia Lietuvoje“ (2005, bendraautorė R. Kivilšienė), „Bernardas Kuodaitis ir Lietuvos astronomija“ (2007, bendra autoriai A. Ažusienis, S. Matulaitytė), „Saulės laikrodžiai Lietuvoje“ (2007), „Tautos metai“ (2008), „Tradicinių kalendorinių švenčių semantika“ (2009) ir kt. Profesorius įtvirtino naują Lietuvoje tarpdisciplininę mokslo šaką – paleoastronomiją. Didelis profesoriaus indėlis rengiant elektronines knygas „Gimtoji istorija“ (2003), „Lietuvių etninė kultūra: gyvūnijos pasaulis etninėje kultūroje“ (2004), „Idomių Lietuvos istorija“ (2007), „Lietuvių etninės kultūros vertybės“ (2007) ir kt.

Profesorius itin energingai darbuojasi mokslo organizavimo ir visuomeniniame gyvenime. L. Klimka yra Lietuvos mokslo istorikų asociacijos vicepirmininkas, Lietuvos etnokosmologijos muziejaus mokslinis vadovas, Tautos namų signataras, Astronomų ir Fizikų, Kraštotyros draugijų narys, periodinių leidinių „Istorija“, „Gimtasai kraštas“, „Etnokosmologija“, „Res humanitariae“, „Historia universalis“, „Mokslo ir technikos raida“, „Mokslas ir gyvenimas“, astronominio kalendoriaus „Lietuvos dangus“ ir daugelio kitų leidinių redkolegijų narys. Drauge su architektu R. Krištapavičiumi ir skulptoriumi M. Pūdymu parengė Saulės laikrodžio Nidoje projektą, kuris 1997 m. buvo pristatytas šiuolaikinės architektūros parodoje Edinburge. Profesorius yra aktyvus bibliofilinis M. Mažvydo klubo narys, inicijavo Lietuvos etnokosmologijos muziejaus įkūrimą. Prof. L. Klimka savo patarimais ir konsultacijomis aktyviai talkina visuomeninėms organizacijoms, kraštotyrininkams.

Pastaraisiais metais prof. L. Klimkai teko nemažas administracinio darbo krūvis: 2001–2005 m. jis buvo Vilniaus pedagoginio universiteto Istorijos fakulteto prodekanas, 2005–2009 m. Lietuvos Respublikos Seimo Etninės kultūros globos tarybos pirmininkas, o nuo 2009 m. išrinktas Vilniaus pedagoginio universiteto Istorijos fakulteto Tarybos pirmininku. Tačiau ir šią veiklą profesorius sėkmingai suderino ir surado galimybių prisidėti prie etninės kultūros puoselėjimo. Lietuvos Respublikos Seimo kaimo reikalų komiteto sudarytoje darbo grupėje parengė įstatymo projektą „Tautinio paveldo produktai“ (2006), 2008–2009 m. sudarė ir redagavo penkis tradicinės kaimo architektūros rekomendacijų leidinius, skirtus etnografiniams Lietuvos regionams.

2005 m. prof. L. Klimkai įteikta valstybinė Jono Basanavičiaus premija, 2008 m. apdovanotas Stasio Šalkauskio, o kartu su fotografu J. Valiušaičiu – Lauryno Ivinskio premijomis.

Gita Šapranauskaitė

DR. ELIGIJUS JUVENCIJUS MORKŪNAS: 40 VEIKLOS METŲ MUZIEJUJE

Šių metų rugsėjo 27 dieną dr. Eligijus Juvencijus Morkūnas, Lietuvos liaudies buities muziejaus direktoriaus pavaduotojas informacijai ir muziejininkystei, minėjo savo 65-ąjį gimtadienį. Tačiau prasminga prisiminti ir kitą, sutampančią su šiuo jubiliejumi sukaktį – darbo Lietuvos liaudies buities muziejuje keturiasdešimtmetį. Nuo pat vaikystės smalsumas, domėjimasis technika

Š. m. rugsėjo 17 d. Lietuvos Mokslų Akademijos Vrublevskių bibliotekoje atidaryta prof. L. Klimkos jubiliejui skirta paroda „Saulės ratu, Mėnulio taku“. Jubiliejaus proga Vilniaus pedagoginio universiteto Istorijos fakultetas išleido antrąją profesoriaus bibliografijos dalį (Klimka L. *Bibliografija 2000-2010*, Vilnius: VPU leidykla, 2010).

SURVEYS / MEMORY

Robertas Jurgaitis

PROFESSOR LIBERTAS KLIMKA IS 70

Summary

On September 18, 2010 Libertas Klimka, a famous Lithuanian ethnologist and science historian, professor of History faculty and Chair of Balt prehistory of Vilnius Pedagogical University, was 70.

Klimka started his studies at Vilnius University Faculty of physics and mathematics in 1958 and graduated from it in 1963 with honours. On January 25, 1972 he defended a dissertation at Vilnius University (in 1992 it was nostrificated to take the doctor's degree). In 1992 he was elected the assistant professor of the Balt prehistory chair and from physics turned to science history and ethnology. This coincided not accidentally with a very important period of Lithuanian history – the wave of the Reform movement of Lithuania and restoration of independence – that stimulated the interest of society in the past of the nation and ethnic culture.

During the last decade the professor's bibliography reached 500, and his investigations developed in the fields of ethnology, ethnocosmology and science history. He has consolidated a new in Lithuania interdisciplinary branch of science – paleoastronomy – and initiated the establishment of Lithuanian Ethnocosmology Museum. Klimka is very enthusiastic in the science organization and social life. He is vice-chairman of the Lithuanian science historians association, scientific leader of Lithuanian Ethnocosmology Museum, signatory of Nation home, member of Astronomers and physicists, and Local lore societies, member of editorial board of periodical publications "Istorija" (History), "Gimtasai kraštas" (Native land), "Res humanitariae", "Mokslas ir gyvenimas" (Science and life), astronomy calendar "Lietuvos dangus" (Lithuanian sky), etc.

Prof. Klimka of late years had a big administrative work load. In 2001–2005 he was the assistant dean of the History faculty of Vilnius Pedagogical University, in 2005–2009 – the chairman of Ethnic culture protection board at the Lithuanian Seimas (Parliament), and in 2009 he was elected the chairman of the Board of Vilnius Pedagogical University History faculty.

Klimka is one of the most creative and productive Lithuanian scientists who won the recognition and appraisal. In 2005 Prof. Klimka received a state Jonas Basanavičius prize, in 2008 he was awarded Stasys Šalkauskis and together with photographer J. Valiušaitis – Laurynas Ivinskis prizes.

Vilniaus pedagoginis universitetas
T. Ševčenkos g. 31, LT-03111 Vilnius

Gauta 2010 10 22
Atiduota spausdinti 2008 11 20

buvo tarsi nulėmę Eligijaus profesinės veiklos tolesnį kelią. Po kraštotyros ekspedicijos į Gervėčius ir įvyko netikėtas posūkis jauno žmogaus gyvenime: nuo 1970 m. vasaros Eligijus pradėjo dirbti LLBM. Jau dirbdamas muziejuje, nusprendė studijuoti istoriją Vilniaus universitete ir 1979 m. jį baigė, apsigynęs diplominį darbą „Lietuvos vėjo malūnai XIX a. – XX a. I pusėje“, o 1982 m., bendradarbiaudamas su fotografu Anatolijumi Andrejevu, išleido knygą „Lietuvos technikos paminklai. Vėjo malūnai“.

Tai buvo pirmoji knyga iš numatytų išleisti apie technikos paminklų – vandens, garo, motorinius malūnus, kalkines, kalves ir pan. Deja, tuo metu kitos sumanytos serijos knygos

taip ir neišvydo dienos šviesos. Besidarbuodamas muziejuje, 1993 m. apsigynė daktaro laipsnį, parengęs darbą tema „ Lietuvos vėjo malūnai XIX–XX a. pirmoje pusėje“ (darbo vadovai prof. P. Dundulienė ir dr. V. Milius).

E. J. Morkūnas atėjo dirbti į muziejų tuo metu, kai šis buvo intensyviai statomas (Lietuvos liaudies buities muziejaus ekspozicija lankytojams atverta 1974 m.), todėl kartu su bendraminčiais ir kolegomis, ilgamečiu muziejaus direktoriumi V. Stanikūnu, Leonardu Lekavičiumi, Stasiu Dauniu, pakvietusiu jį į šią darbovietę, Petru Vėlyviu, Romu Vilyviu, Janina Lamauskaite ir kitais darbuotojais kūrė muziejų, nepaisydami pareigybės, imdamiesi tos veiklos, kuri tuo metu atrodė reikalingiausia. Akivaizdus šios veiklos rezultatas tai ir E. J. Morkūno surasti ir pasiūlyti perkelti į muziejaus ekspoziciją trobesiai – Kantvonų, Plynių, Santeklių malūnai, Aristavelės dvaro rūmai. Taip pat vadovaudamas, identifikuodamas, fiksuodamas, žymėdamas, prisidėjo ir prie kitų sudėtingų objektų: milo vėlyklos, Plokščių mokyklos, Vaivadiškių malūno perkėlimo į muziejų, vykdė technikos objektų ir muziejaus miestelio ekspozicijos statybos etnografinę priežiūrą. Iš visų 88098 muziejaus fonduose saugomų eksponatų daugiau nei 45 proc. yra būtent E. J. Morkūno ekspedicijų metu rasti ir įgyti. Dar svarbu pridurti, kad E. J. Morkūnas į muziejaus fondus yra pristatęs ne vieną didžiulę amatininkų įrankių, miestelio krautuvių prekių kolekciją. Tai tik vienas iš jo aistros ir atsivadavimo muziejinkystei ženklų.

Eligijaus pomėgis piešti daiktus ir kolegų draugiškus šaržus – dar vienas E. J. Morkūno gebėjimų, plačiai taikomų jo veikloje. Pirmoji jo piešinių paroda buvo surengta per Gervėčių ekspediciją; minėtinos knygos „Lietuvos technikos paminklai. Vėjo malūnai“ grafines iliustracijas; tarptautinės molinologų asociacijos TIMS (The International Molinological Society) 12-ojo simpoziumo, vykusio 2007 m. Olandijoje, narių škiecai publikuoti simpoziumo leidinyje „T.I.M.S. 12th Symposium 2007 Transactions“. Taip pat Eligijaus įprotis piešiniu ar schema aiškinti mechanizmo veikimą ne kartą padėjo kolegoms perprasti inventorinamo prietaiso/ mechanizmo sandarą, veikimo principą.

Daugelyje muziejaus veiklos sričių Eligijaus, kaip istoriko, etnologo, muziejinko, indėlis yra akivaizdus, tačiau ypač daug darbo ir pastangų įdėta nuo 1974 m. kuriant, projektuojant ir realizuojant muziejaus etnografinio miestelio koncepciją. Jis (vienas ar su kolegomis) įrėngė dinamines medžio tekintojo, puodžiaus, knygyno, arbatinės, geležies krautuvės (pastarosios kurį laiką buvo ir interpretatorius) ekspozicijas miestelyje, parengė leidinį „Miestelis“ (1984 m.). O ir šiuo metu, būdamas direktoriaus pavaduotoju muziejinkystei ir informacijai, prisideda prie LR vyriausybės „Lietuvos tūkstantmečio programos finansuojamo projekto „Lietuvos liaudies buities muziejaus miestelio komplekso užbaigimas“ įgyvendinimo: suorganizavo Lietuvos tūkstantmečio proga Karaliaus Mindaugo vardo varpo miestelio bažnyčios varpinei nuliedinimą Lenkijoje, arbatinės iš Šeduvos, gyvenamųjų-prekybinių namų iš Kėdainių ir Musninkų, muzikantinės iš Plungės pristatymą visuomenei.

Didelis E. J. Morkūno indėlis kuriant muziejaus Tremties ir pasipriešinimo sektorių, vykdant švietėjiškus projektus: tai interneto tinklalapis „Liaudies buities muziejai Lietuvoje“ (parėmė Atviros Lietuvos fondas); CD „Lietuva iš tremties į Europą“, skirtas spaudos draudimo atgavimo 100-mečiui paminėti (parėmė LR Vyriausybės programa), pristatytas UNESCO būstinėje Paryžiuje ir sulaukęs labai palankių specialistų vertinimų; CD „Etnografija vaikams“.

Dr. E. J. Morkūno kompetencija prisideda prie kultūros paveldo, ypač technikos objektų, visoje Lietuvoje apsaugos. Jis yra atestuotas nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos specialistas, technikos vertybių ekspertas. Jo ir kolegų dr. Vytauto Viršilos, Onos Stasiukaitienės ir Eglės Stulpinienės iniciatyva ir pastangomis siaurojo geležinkelio kompleksas (vienas iš stambiausių paveldo objektų) įtrauktas į paminklų registrą. Taip pat jis atliko Vilhelmo kanalo ir Lietuvos plačiųjų geležinkelių senųjų statinių paveldosaugos ekspertizę.

Džiugu ir prasminga, kad, pažymėdamas savo 40 metų darbo muziejuje sukaktį, E. J. Morkūnas, tarsi dar kartą išpažindamas savo meilę technikai ir muziejinkystei, kartu su kolegomis surengė parodą nostalgišku pavadinimu „Mūsų jaunystės technika“. Joje eksponuojami daiktai, kurie supo mus jau keletą kartų. Kaip jis pats pristato, parodos tikslas – sudominti senąja technika. Tačiau tai ir pagarba atminčiai ir meilės išpažintis savo darbui muziejuje, kuris per dešimtis metų tapo E. J. Morkūno ir jo šeimos narių gyvenimo būdu.

Minima proga 2010 m. rugsėjo 27 d. dr. Eligijus Juvencijus Morkūnas už kultūrinę, mokslinę, kūrybinę ir plačią visuomeninę veiklą sulaukė padėkos rašto iš LR ministro pirmininko A. Kubiliaus.

Telieka tik palinkėti mielam kolegai naujų kūrybinių planų ir sėkmės juos įgyvendinant su ta pačia keturiasdešimtį metų trunkančia aistra...

SURVEYS / MEMORY

Gita Šapranauskaitė

DR ELIGIJUS JUVENCIJUS MORKŪNAS: FORTY YEARS OF WORK IN THE MUSEUM

Summary

On September 27, 2010 Dr Eligijus Juvencijus Morkūnas, the deputy director for information and museology of the Open Air Museum of Lithuania, celebrated his 65th birthday and the 40th anniversary of his work in the Museum.

Morkūnas was born and went to school in Kėdainiai, later he studied at Kaunas Polytechnic Institute and Vilnius University in which he defended doctor's dissertation "Windmills in Lithuania in the 19th century and the first part of the 20th century".

Morkūnas started his work for the Museum when the building of it was still going on. It is a surprising fact that from 88 098 exhibits kept in the Museum funds 45 per cent of them were found and acquired during Morkūnas' expeditions.

In 1982 collaborating with photographer Anatolijus Andrejevas he published a book "Lithuanian Monuments of Technical Equipment. Windmills". In 1984 he prepared the publication "The Museum Town". Since 1974 Morkūnas has spared no efforts in creating, planning and realizing the conception of ethnographic Museum town. And now being deputy director for information and museology he furthers the project of the Lithuanian government "Finishing the complex of the Open Air Museum of Lithuania town".

Morkūnas made a great contribution to the creation of The exile and resistance section and carried into effect educative projects. Dr Morkūnas' competence helps to protect the cultural heritage, especially technical objects in whole Lithuania. He is a member of The International Molinological Society (TIMS).

Celebrating his 40th work anniversary Eligijus Juvencijus Morkūnas together with his colleagues organized an exhibition called "Technical equipment of our youth".

Lietuvos liaudies buities muziejus
J. Aisčio g. 2, LT-56333 Rumšiškės

Gauta 2010 10 24
Atiduota spausdinti 2008 11 20